

МИТЦІ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ – ПРО ЧАС І ПРО СЕБЕ

26 листопада 2015 р. в Національному музеї літератури України (м. Київ) відбулася презентація науково-документального видання: "Самі про себе: Автобіографії українських митців 1920-х років" / Упорядник Раїса Мовчан. – К: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2015.

У вступній промові академік *М. Жулинський* зазначив, що зібрані у книжці автобіографії 105 митців трагічного періоду – промовистий, важливий документ доби "розстріляного відродження". Передмова Р. Мовчан написана з глибокими почуттями і прагненням зрозуміти драматичний період нашої історії. Він наголосив на тому, що, презентуючи це видання, варто згадати про трагічну постать нашої культури – М. Плевака, який працював над укладанням біобібліографічного "Словника українських письменників", матеріалами якого, збереженими в різних архівах, скористалася для свого видання Р. Мовчан. За кожним документом стоїть унікальна особистість українського письменника, а деякі з автобіографій читаються як новели. Ця книга – вагомий внесок до трагічної історії нашої національної культури.

Р. Мовчан подякувала директорці видавництва "Кліо" В. Соловійовій, її колегам, художниці Н. Михайличенко, редакторів Г. Латнику. Розповіла, що автобіографії подано в автентичному вигляді, звірено за оригіналами чи першодруками. Їх супроводжують світлини, іноді рідкісні, невідомі, а також репродукції портретів роботи А. Петрицького, М. Жука. У пошуках деяких фотографій допомогли інші дослідники, зокрема Ярина й Богдан Цимбали. О. Івасюк надала текст С. Черкасенка, який вона знайшла в Чехії. Т. Гундорова допомогла з коментуванням автобіографії М. Вороного, автограф якої зберігається в архівних фондах Інституту літератури. Це видання присвячене пам'яті репресованого діда укладачки – К. Шкоденка, а також усім репресованим тоталітарним режимом. Чимало документів друкуються вперше, і вони не лише з великого архіву М. Плевака, якому митці надсилали різноманітні довідкові матеріали, взірці своїх творів. У той час жанр автобіографії був досить популярним серед письменників. При ВУАН у 1918–1933 рр. працювала постійна комісія для складання Біографічного словника діячів України, яку очолювали акад. Д. Багалій, М. Могиланський, згодом інші. Чимало з надісланих до цієї комісії автобіографій також збереглися. У 1920-х роках "Універсальний журнал" кілька років вів рубрику "Моя остання книга", "Моя найкраща книга" тощо. Часопис "Літературний ярмарок" друкував містифіковані автобіографії письменників, створені їхніми колегами. У процесі підготовки видання до друку було з'ясовано багато цікавих фактів. Прикметно, що було поновлено всі купюри в наведених тут письменницьких документах, через що історія нашого мистецтва доповнюється цікавими, іноді несподіваними деталями.

Л. Воронина розповіла, що з автобіографії її діда Прохора, уміщеної в цьому виданні, вона дізналася про деякі невідомі їй раніше факти його життя. Щоправда, він оминає "крамольні" речі, не згадує письменників, із котрими починав творчий шлях, зокрема Г. Хоткевича. Тексти видання переконують: це свідчення "ще не битих" письменників, їх тон відмінний од текстів "наших батьків", тобто наступного покоління. Митці "Розстріляного відродження", які пережили творчий злет, щиро вірили в тодішні революційні ідеї. *Ю. Ковалів* у своєму виступі зазначив, що це видання – подія в нашому інтелектуальному житті, повернення тієї епохи, крок до її осмислення через окремі тексти. Жива інформація й цікава передмова витворюють концептуальний код для прочитання письменницьких текстів. Щоправда, у книжці бракує київського контексту, інформації про ВУАН. Укладачка засвідчила високу дослідницьку культуру академічного рівня. Тексти скрупульозно проаналізовані, кожна деталь осмислена. Завдяки таким виданням ми краще пізнаємо ту dobu. Це гарний старт і приклад для продовжувачів. На думку *А. Мойсієнка*, одного з рецензентів видання, у цій книжці ми бачимо живих молодих людей. Тут є те, чого ми хотіли б від нинішньої літератури – думки і мрії. В окремих текстах, наприклад *Ю. Яновського*, відчутна авторська стилістика. Наявні тут також і життєписи мовознавців. *М. Сулима* зауважив, що цю книжку треба ставити поряд із відомим довідником А. Лейтеса й М. Яшека "Десять років української літератури (1917–1927): Біобібліографічний покажчик" (К., 1928). Видання, упорядковане Р. Мовчан, нагадує спогади М. Куліша про те, що відбувалося в письменницьких квартирах. *В. Панченко* зазначив, що під однією палітуркою зібрано різновиди автобіографій. Зокрема є ділові документи зі списком опублікованого доробку та багатим фактажем. Є листи письменників до М. Плевака. Окремі деталі в цих листах виказують настрої, особистість, характер, стимулюючи потенційного дослідника. Вісім автобіографій тяжіють до мемуарного жанру, тут наявні розповідь, поширені нотатки для самого себе, елементи белетристики. Ідеться про життєписи Х. Алчевської, Остапа Вишні, А. Головка, М. Вороного, В. Поліщука. Автобіографія М. Хвильового містить інформацію, не відому раніше. Доволі скупо засвідчені "політичні зигзаги" письменників, хоча деякі сліди світоглядних драм такі потрапили до цих документів. *С. Білокін* у своєму виступі назвав це видання архівом "розстріляного відродження" й зауважив, що варто видати картотеку М. Плевака, як і працю А. Лейтеса та М. Яшека. Літературознавець і перекладач, син Івана Микитенка *О. Микитенко* порівняв це видання з такими книжками, як упорядкований *Ю. Луцьким* збірник "Самі про себе. Автобіографії видатних українців XIX-го століття" чи довідник *О. Мусієнка* "...З порога смерті...", присвячений письменникам – жертвам сталінського терору. *В. Абліцов* у своєму виступі порушив тему співробітництва М. Хвильового із ЧК, про що є тогочасні епістолярні свідчення. *М. Жулинський*, продовжуючи цю болючу тему, пригадав, що й наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. письменників і літературознавців, аспірантів Інституту літератури, намагалися завербувати в інформатори КДБ, примушували співпрацювати з цією установою. *В. Соловійова*, директор видавництва "Кліо", наголосила на тому, що цей збірник побачив світ за державною програмою "Українська книга".

Олександр Брайко
м. Київ

Отримано 5 грудня 2015 р.